

**RESPUBLİKA ELMI –TEKNİKİ KİTABXANASINDA
MÜTƏXƏSSİSLƏRƏ KİTABXANA İNFORMASIYA XİDMƏTİNİN
TƏŞKİLİ (2000-2015-ci illər)**

MƏMMƏDOV M.Ə.

BDU, Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekan müavini, dosent
m.mehmanali@gmail.com

Elmi tədqiqat işində son illərdə Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasında mütəxəssis oxuculara göstərilən kitabxana informasiya xidməti şərh edilmiş, kitabxananın maddi-texniki bazası, sənəd təminatı, oxucuların sayı və fondu, mütəxəssis və informasiya günləri haqqında məlumat verilmişdir

Açar sözlər: Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası, mütəxəssis oxucular, informasiya günləri, mütəxəssis günləri, fond, sənəd təminatı.

Azərbaycan iqtisadiyyatının və sənaye kompleksinin sürətli inkişafında, ölkənin sosial - mədəni tərəqqisində böyük rolunu oynayan neft-qazçıxarma sənayesi XX əsrin 90-cı illərindən dünyanın iri neft şirkətlərinin diqqətini özünə cəlb etmişdir. Bunu "Əsrin müqaviləsi" adlanan 1994-cü il 20 sentyabr tarixli sazişin Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti ilə bağlanması, dünyanın 7 ölkəsindən 11 iri neft şirkətinin iştirak etməsi göstərir.

Məlum olduğu kimi, 2010-cu ildə neft müqavilələrinin həyata keçirilməsindən neft hasilatının ümumi həcmi ildə 60 milyon tona, təbii qaz hasilatı isə ildə 30 milyard kubmetrə çatmışdır. Bu da müvafiq olaraq Azərbaycanın gəlirlərini artırmış, yaxın illərdə bir çox sosial problemlərini həll etməyə, xalqın rifahının yüksəldilməsinə, ölkənin bütün vətəndaşlarını layiqli işlə, təhsillə, tibbi və sosial zəmanətlə təmin etməyə, uğurlu fəaliyyət göstərən bazar iqtisadiyyatı, inkişaf etmiş və demokratik ölkəyə çevirməyə imkan vermişdir.

Artıq demək olar ki, müstəqil Azərbaycan Respublikasında son zamanlar mühüm ictimai-siyasi dəyişikliklər baş verir. Əsas ulu nəvə Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan, siyasi kursu layiqincə davam etdirən cənab İlham Əliyev ölkədə vətəndaş həmrəyliyi, demokratikləşmə, insan hüquq və azadlığının daha yüksək səviyyədə təminatı, elm və mədəniyyətin inkişafı istiqamətində kompleks tədbirlər həyata keçirmişdir. Belə qətiyyətli tədbirlərin nəticəsidir ki, respublikanın həyatında həlledici rol oynayan iqtisadiyyatın, elm və texnikanın, sənayenin inkişafına intensiv təkan verilmişdir. Qeyd edilməlidir ki, ölkənin sənaye iqtisadiyyatının stabil inkişafı əsasən neft-qazçıxarma sənayesinin inkişafı ilə bağlıdır. Belə ki, neft-qazçıxarma sənayesinin inkişafı tarixən respublikada iqtisadi yüksəlişə səbəb

olmuş və digər sənaye sahələrinin inkişafına da təkan vermişdir. Bu da öz növbəsində bütövlükdə xalq təsərrüfatının, elmin, təhsilin, mədəniyyətin və informasiya ehtiyatlarının inkişafına da əsaslı təsir göstərmişdir.

Hələ XX əsrin əvvəllərində respublika neft sənayesi rəhbərliyi o dövrün məlum çətinliklərinə baxmayaraq, sənayenin sürətli inkişaf yolunu elmin, texnikanın tərəqqisində və fəhlə, mühəndis-texnik işçilərin peşə və ixtisas biliklərinin yüksəldilməsində görürdülər. Məhz bu səbəbdən də o dövrdə sənaye sahəsində əsas informasiya təminatı yarada bilən texniki kitabxanaların inkişafına xüsusi diqqət verildi.

Azərbaycanda elmi-texniki kitabxana şəbəkəsinin inkişafında, formalaşmasında və onların elmi – metodiki təminatında Respublika Elmi-Texniki kitabxanasının böyük rolu və xidmətləri olmuşdur. Azərbaycanda kitabxana tarixinin ilk tədqiqatçısı professor A.Xələfov əsərlərində göstərir ki, Respublika Elmi-Texniki kitabxanasının əsası 1923-cü ildə “Azərneft” Mərkəzi İdarəsinin “Neftçilər” klubu yanında qoyulmuşdu. Kitabxana 1930-cu ilə qədər ancaq klubun üzvlərinə xidmət edirdi. Cəmi 300 nəfər oxucusu var idi. Respublikada texniki ədəbiyyata, xüsusilə neft ədəbiyyatına əmələ gələn böyük tələbatla əlaqədar kitabxana 1930-cu illərdə müstəqil kitabxanaya çevrildi. Geniş oxucu kütləsinə, ilk növbədə isə neftçilərə, neft üzrə ali və orta ixtisas məktəblərinin tələbələrinə xidmət etməyə başladı. Kitabxana 1930-cu ildən 1957-ci ilə qədər neft sənayesi işçilərinin mərkəzi kitabxanası kimi fəaliyyət göstərmiş və 1957-ci ildən Respublika Elmi - Texniki kitabxanası funksiyasını yerinə yetirir (1, 7-8).

Kitabxana RETK statusunu aldıqdan sonra qarşısında duran vəzifələrə və funksiyalara uyğun olaraq kitabxanada yeni şöbə, bölmələr yaradılmış, filialları açılmışdır. Belə ki, 1967-ci ildə RETK-nın Bakı şəhərində Respublika Patent Fondu (RPF), 1968-ci ildə Respublika Standartlar Fondu (RSF), təşkil edilmişdir. Kitabxananın Naxçıvan Muxtar Respublikasında və Gəncə şəhərində filialları açılmışdır. Azərbaycan Respublikası Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyinin 16 yanvar 2004-cü il tarixli 066-b sayılı “RETK-nın Naxçıvan filiallarının ləğv edilməsi barədə” əmrinə əsasən Naxçıvan filialı ləğv edilmişdir. RETK-a əvvəllər Respublika Dövlət Plan Komitəsinin tabeliyində olmuş, 1994-cü ildən Elm və Texnika Komitəsinin tabeliyinə verilmişdir. Hazırda kitabxana Azərbaycan Respublikası Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent Üzrə Dövlət Agentliyinin tabeliyindədir. Qeyd etmək lazımdır ki, kitabxana Respublika Elmi Texniki Kitabxanasına çevrildikdən sonra onun fəaliyyəti genişlənməmişdir. Əgər əvvəllər kitabxana öz fondunu əsasən neft sənayesi üzrə texniki, istehsalat, soraq-məlumat və digər çap məhsulları ilə komplektləşdirirdisə, hazırda, o respublikada xalq təsərrüfatının bütün sahələri üzrə (neft, yeyinti, maşınqayırma, kimya, cihazqayırma və digər sənaye

sahələri) fondunu komplektləşdirir. Bütün bu sənaye sahələri üzrə fəaliyyət göstərən texniki kitabxanalara elmi - metodik köməklik işini həyata keçirir.

Hazırda RETK-nın sənəd fondu 14.734.154 nüsxədən ibarətdir. Bunlardan 12.257.760 nüsxə patent sənədləridir (Respublika Patent Fondunda saxlanılır), 928.915 nüsxə normativ-texniki sənədlərdir ki, Respublika Standart Fondunda saxlanılır. Kitabxana 2005-ci ildə 20.401 nəfər oxucuya xidmət göstərmişdir. Oxucuların tərkibi elmi işçilər, mühəndis- texniki işçilər, bakalavr, magistratura pilləsində təhsil alan tələbələr və digərlərindən ibarətdir. Kitabxana xidmət işini aşağıdakı şöbələr vasitəsilə həyata keçirir: abonement və xidmət şöbəsi, komplektləşdirmə şöbəsi, elmi-kitabışləmə şöbəsi, məlumat - bibliografiya şöbəsi, elmi-metodik şöbə, xarici ədəbiyyat şöbəsi, differensial məlumat xidməti və tədqiqat işləri şöbəsi, idarə və müəssisələrin birdəfəlik sorğularının yerinə yetirilməsi şöbəsi.

Texniki kitabxanalar elmi-texniki tərəqqiyə və geniş texniki maarifçiliyə, əməkçilərin peşə biliklərinin səviyyəsinin yüksəldilməsinə və qabaqcıl istehsalat təcrübəsinin yayılmasına xidmət edən kitabxana – bibliografiya-informasiya müəssisələridir.

Kütləvi kitabxanalar şəbəkəsindən fərqli olaraq texniki kitabxanalar öz fondlarını əsasən müasir elmi-texniki ədəbiyyatlarla, dövrü nəşrlərlə, normativ texniki sənədlərlə (patent, standart və normalar, qiymət cədvəlləri və s.) və dərc edilməmiş materiallarla komplektləşdirirlər.

Elmi-texniki kitabxanaların bütün şəbəkəsi üçün başlıca xüsusiyyət onların istehsalat vəzifələrinə kömək məqsədilə informasiya orqanları ilə əlaqəli şəkildə və vahid soraq-məlumat fondu bazasında fəaliyyət göstərməsidir.

Bu kitabxanalar içərisində Respublika Elmi-Texniki Kitabxanaları xüsusi yer tutur. Respublika Elmi-Texniki kitabxanası Azərbaycanın baş texniki kitabxanası kimi aşağıdakı funksiyaları həyata keçirir:

-Azərbaycanda texnikaya dair çap məhsulunun və o cümlədən normativ-texniki sənədlərin çoxsahəli dövlət mühafizəçisidir;

-Texnika və texniki elmlər üzrə bibliografiya və informasiya mərkəzidir;

-Respublikada texnika və texniki elmlərə dair ədəbiyyatın depozitar fondudur;

-Respublikada fəaliyyət göstərən texniki kitabxanalar üzrə elmi – metodiki mərkəzdir.

Azərbaycan Respublikasının “Kitabxana işi haqqında” qanununda deyilir: “Respublika əhəmiyyətli elmi - sahəvi kitabxanalar elm sahəsinə görə ixtisaslaşdırılan, milli və xarici ədəbiyyat fondlarına malik olan baş kitabxana-bibliografiya və informasiya mərkəzidir” (2, 9). Ölkəmizdə fəaliyyət göstərən elmi-sahəvi kitabxanalardan biri də Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasıdır.

Məlumdur ki, kitabxanaların fondları bir qayda olaraq məzmun və tipologiya baxımından olduqca mürəkkəb, hərtərəfli və rəngarəng olur. Kitabxanalara müraciət edən oxucuların sorğuları da olduqca müxtəlif, mürəkkəb, əksər hallarda çoxsahəli olurlar. Belə sorğuları ödəmək, ümumiyyətlə, oxuculara kitabxana - informasiya xidmətini təşkil etmək müəssisənin kataloq sistemi olmadan qeyri-mümkündür. Odur ki, Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası hələ ilk illərindən fondun təşkili, kataloq sisteminin yaranması, formalaşması və oxuculara xidmət işinə diqqət yetirmişdir.

RETK-da oxuculara kitabxana - informasiya xidmətinin müxtəlif forma və metodları fəal surətdə tətbiq edilir. Bunlardan informasiya və mütəxəssis günlərinin, ədəbiyyata açıq baxışın, informasiyanın seçilib yayılması sistemlərinin, rəhbər işçilərə fərqli xidmətin təşkili, xüsusilə geniş şəkil almışdır. Bu vəzifələri həll etmək üçün RETK fondlarına elmi-texniki və istehsalat-texniki ədəbiyyatı komplektləşdirməklə kifayətlənmək olmaz. Həmin ədəbiyyatın təbliğinin yeni kitabxana-bibliografiya və informasiya metodlarını cəsarətlə tətbiq etmək həmişə aktual olmuşdur.

Hazırda RETK-nin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri informasiya orqanlarında əsasən mütəxəssislərin, müəssisələrin və idarələrin peşə informasiya tələbatını ödəməkdir. Bu məqsədlə bibliografik və referativ informasiyalardan və informasiya nəşrlərindən istifadə edilir. TK-da ümumtəhsil, elmi və peşə informasiya xidməti məzmunu etibarilə kompleks (məyən sorğuya dair siyasi, elmi, bədii, estetik, texniki və istehsalat ədəbiyyatı) xarakter daşıyır, nəinki mütəxəssisləri, həm də mütəxəssis oxucu kateqoriyalarını əhatə edir.

Məlum olduğu kimi, informasiya işi ilə məşğul olan bütün idarələrin, o cümlədən RETK-nin ilkin və son məqsədi tələbatçılara, mütəxəssis oxuculara daha yaxşı və istiqamətli xidmət göstərməkdən ibarətdir. Bu məqsəd isə ancaq informasiya tələbatını real şəkildə öyrənmək əsasında təmin edilə bilər. İnformasiya tələbatı yalnız xidmət proseslərini optimallaşdırmaq üçün vacib məlumatların meydana çıxarılmasına şərait yaradır.

Mütəxəssisin konkret fəaliyyəti prosesində qarşılaşdığı elmi və ya istehsalat çətinlikləri, bilmədiyi məsələlər onda peşə informasiya tələbatını yaradır. Bundan başqa, mütəxəssisin şəxsiyyət kimi formalaşmış inkişaf etməsi üçün vacib olan digər informasiya tələbatı (məs. siyasi, estetik, bədii və s.) formaları da vardır. Mütəxəssisin informasiya tələbatının aydın dərk edilmiş, konkretləşdirilmiş hissələri informasiya sorğularında təzahür edir. Buna görə də informasiya tələbatının öyrənilməsinə həmişə kitabxanadan xaric iş kimi baxılmalıdır. Başqa sözlə desək, yalnız mütəxəssis oxucuların deyil, məyən kitabxananın xidmət etdiyi ərazidə yaşayan potensial mütəxəssis oxucu qruplarının informasiya tələbatını öyrənmək əsasında kitabxana işini daha optimal təşkil etmək olar.

RETK-da mütəxəssislərin informasiya tələbatını öyrənərkən ilk növbədə aşağıdakılar məyən edilməlidir (3, s.75).

1) Mütəxəssis tələbatçıların əsas kateqoriyaları və xüsusi çəkisi, yəni hər bir kateqoriyanın digərlərinə nisbəti;

2) Ərazidə əsas iqtisadi və mədəni profilinə uyğun olaraq ilk növbədə xidmət edilməsi vacib olan tələbatçı kateqoriyaları və onların informasiya xidməti ilə əhatə edilmə səviyyəsi.

Göstərilən birinci məsələyə dair məlumatlar rayon icra hakimiyyətindən, yaxud istehsal sahələrindən alınə bilər. Belə məlumatlar hər iki-üç ildən bir təkrarən alınmalıdır. Çünki müstəqil siyasi, mədəni və iqtisadi inkişaf istiqamətlərlə əlaqədar olaraq ərazidə yeni-yeni sosial, mədəni və iqtisadi inkişaf istiqamətləri ilə əlaqədar olaraq ərazidə yeni sosial, mədəni və təsərrüfat obyektləri, yaranır, mütəxəssislərin xüsusi çəkisi və tərkibi dəyişir və artır. Digər tərəfdən, ictimai-təcrübi fəaliyyətlə əlaqədar olaraq mütəxəssislərin qarşısına yeni problemlər və vəzifələr çıxır və bunlar da konkret informasiya tələbatının məzmunu və istiqamətlərinə təsir göstərir. Bütün bu səbəblərə görə informasiya tələbatlarının öyrənilməsi müntəzəm və zaman keçdikçə təkrar edilən işlərdir.

Bu gün Azərbaycan Respublikası Standartlaşdırma Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası nazirlik, şirkət idarə və müəssisələrə, elmi- tədqiqat və layihə, eləcə də elm və texnika sahəsində tədqiqat aparən ayrı-ayrı şəxslərə, ali məktəb tələbələrində məlumat bibliografiya kitabxana xidməti göstərən respublika mərkəzi hesab olunur. RETK respublikanın ən böyük elmi sahəvi kitabxanalarından biri olmaqla yanaşı, ənənəvi kitab təbliği və kitabxana - bibliografiya xidmətindən əlavə müəllif şəhadətnamələri, patent və ədəbiyyatı, normativ texniki sənədlər, xarici ölkələrin jurnalları və digər ədəbiyyatı özündə əks etdirən elmi-tədqiqat işi və metodik fəaliyyətlə məşğul böyük müəssisədir.

RETK-da xidmət şöbəsinin 5 bölməsi oxuculara xidmət göstərir, bu bölmələr aşağıdakılardan ibarətdir.

1. Abonement bölməsi
2. Fond bölməsi
3. Oxu zalı bölməsi
4. Kitabxanalararası abonement bölməsi
5. Dövlət kitabxanaları və mübadilə fondu bölməsi

Xidmət bölməsində oxucu gəlişi, kitab verilişi, oxucu sifarişlərinin qəbulu, onun arşdırılması, oxucuya məlumatların vaxtında çatdırılması, oxucunun kitabxanaya üzv olunması, ixtisası və eyni zamanda oxucu marağının öyrənilməsi proseslərini layiqincə yerinə yetirilir.

Oxucu kitabxanaya üzv olduqdan sonra kataloqdan ədəbiyyat seçərək xidmət şöbəsinə müraciət edir və burada oxucu sorğuları tam təmin edilir.

2010-cu ildə Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının oxucularının sayı 7187 nəfər təşkil edib. Abonement və oxu zalı üzrə 5712 nəfər, kitabxanalararası abonement üzrə 216 nəfər, respublika patent fondu üzrə 961 nəfər, normativ texniki sənədlər fondu üzrə 514 nəfər təşkil edir. Xidmət şöbəsinin ən böyük və məsuliyyət tələb edən bölmələrindən biri oxuculara xidmət şöbəsidir. Burada oxucuların ümumi sayı 5712 nəfərdir. Bu oxuculardan 3912 nəfəri yeni qeydiyyatdan keçmişdir.

2010-cu il ərzində oxuculara 42347 nüsxə ədəbiyyat təqdim edilmişdir. Bunlardan abonement və oxu zalı vasitəsilə 7312 çap nüsxəsi, xarici ədəbiyyat 310 nüsxə, patent ədəbiyyatı 129730 çap nüsxəsi verilmiş, il ərzində 12 yeni ədəbiyyat sərgisi keçirilmişdir. Kitabxanaya yeni daxil olmuş 1250 nüsxə və oxucular tərəfindən qaytarılmış 7312 nüsxə ədəbiyyat UOT vasitəsilə yerinə düzülmüşdür. Normativ texniki sənədlər fonduna 2010-cu il ərzində 32 nüsxə jurnal daxil olmuşdur. Normativ texniki sənədlərin elmi işləməsi və komplektləşdirmə şöbəsinin əməkdaşları tərəfindən 1500 texniki şərt nömrələnərək fondada yerinə qoyulmuşdur. 2010-cu ildə 120000 köhnəlmiş və vaxtı qurtarmış, ləğv edilmiş sənədlər fondan çıxarılmış və akt tərtib edilmişdir.

2011-ci il ərzində Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının oxucularının sayı 6486 nəfər olmuşdur. Bunlardan abonement və oxu zalı üzrə 5636 nəfər, kitabxanalararası abonement 216 nəfər, respublika patent fondu 42 nəfər, normativ texniki sənədlər fondu 392 nəfərdən ibarət olmuşdur (4).

Xidmət şöbəsinin oxucularından 4109 nəfər yeni qeydiyyatdan keçmişdir. Həmin oxuculara cəmi 114582 nüsxə ədəbiyyat təqdim edilmişdir. Bunlardan abonement və oxu zalı vasitəsilə 25325 çap nüsxə, kitabxanalararası abonement vasitəsilə 41 çap nüsxəsi, patent ədəbiyyatı üzrə 106783 çap nüsxəsi, normativ texniki sənədlər, 3933 çap nüsxəsi təşkil etmişdir. 2011-ci ilin yekununa əsasən xidmət şöbəsi vasitəsilə 7526 çap nüsxəsi ədəbiyyat oxuculara təqdim edilmişdir. Bunlardan kitablar 3672, jurnallar 3743, məlumat xarakterli 751 çap nüsxəsi oxuculara təqdim edilib. 2012-ci il ərzində kitabxanaya müraciət edən oxucuların sayı 6681 nəfərdən ibarət olmuşdur. Bunlardan abonement və oxu zalı üzrə 5910 nəfər, kitabxanalararası abonement 216 nəfər, respublika patent fondu, normativ texniki sənədlər fondu 412 nəfərdən ibarət olmuşdur. 2012-ci ildə xidmət şöbəsinin oxucularından 4270 nəfəri bu ildə qeydiyyatdan keçib, həmin oxuculara cəmi 89862 nüsxə ədəbiyyat təqdim edilmişdir. 2012-ci il ərzində kitabxanaya 343 nüsxə yeni kitab daxil olmuşdur.

2013-cü il ərzində kitabxananın oxucularının sayı 6928 nəfərdən ibarət olmuşdur. İl ərzində kitabxanaya gələn yeni oxucuların sayı 231 nəfərdən ibarət olmuşdur. Bu oxuculardan 80 nəfəri kitabxanaya qanuni sənəd əsasında yazılmışdır. 151 nəfər oxucuya isə telefon vasitəsilə şifahi xidmət

olunmuşdur. Belə ki, bu oxucular elm və texnikanın günün tələblərinə cavab verən yeni ədəbiyyatın alınması, istifadəsi və müəyyən qanunların tarixi, məzmunu haqqında telefon vasitəsilə məlumatlandırılıb. Bu oxucular üçün xüsusi qeydiyyat jurnalı vardır. Orada oxucuların yalnız adı, soyadı, atasının adı, onun sorğusunun məzmunu qeyd olunur.

Respublika Elmi Texniki Kitabxanasında oxuculara xidmətin mühüm formalarından birini də KAA təşkil edir. Bölmə öz işini respublikanın kitabxana fondlarından qarşılıqlı istifadə olunması əsasında qurmuşdur.

Hal hazırda KAA-nın 741 üzvü var. Abonentin 287-i aktiv, 454-ü passiv abonentlərdir. KAA vasitəsilə 2002-ci il sentyabr ayında 903 nüsxə ədəbiyyat verilmişdir. Belə ki, 183 kitab və broşurlar, elmi-texniki xarakterli ədəbiyyat, 491 nüsxə jurnallar, 95 nüsxə standart və başqa normativ sənədlər olmuşdur. 2002 –ci ilin sentyabr ayında oxucuların tələbatını yerinə yetirmək üçün başqa kitabxanadan 53 nüsxə kitab alınmışdır.

Bölmə abonentlərə verilmiş 135 nüsxə ədəbiyyatın qeydiyyatını aparmışdır. İl ərzində kitabxanaya müraciət edən hər bir oxucu qeyd alınmış, oxucu sifarişləri qəbul edilmiş, müvafiq məlumat və ədəbiyyat oxuculara çatdırılmışdır. Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının oxucularının sayı hazırda 6681 nəfərdir. Bunlardan abonement və oxu zalı üzrə 5910 nəfər, kitabxanalararası abonement-216, Respublika Patent Fondu 42, Normativ Texniki Sənədlər fondu 412, xidmət şöbəsinin oxucularından 4270 nəfəri yeni ildə qeydiyyatdan keçmişdir. Həmin oxuculara cəmi 89.862 nüsxə ədəbiyyat təqdim edilmişdir. Bunlardan Abonement və oxu zalı vasitəsilə-7732 nüsxə, kitabxanalararası abonement-103 nüsxə, patent ədəbiyyatı-80.870 nüsxə, normativ texniki sənədlər 1260 nüsxədir.

Kitabxanalararası abonementə aid olan ünvan və idarələrə aid kartoteka yenidoan işlənmişdir. Hazırda KAA-nın 728 üzvü vardır. İl ərzində bölməyə 800 abonent müraciət etmişdir.

Əgər kitabxana oxucunun real informasiya sorğusunu öz fondunda mövcud olan ədəbiyyatla ödəyə bilmirsə, bu zaman KAA xidmətindən istifadə edir. Yarandığı ilk vaxtlardan texniki profil üzrə fəaliyyət göstərən RETK öz işini səmərəli təşkil etmək, yüksəkixtisaslı oxucuların informasiya tələbatını ödəmək, lazımi ədəbiyyat əldə etmək üçün Sovet İttifaqının bir sıra sanballı, böyük kitabxanaları ilə qarşılıqlı əlaqə saxlayırdı. Hal-hazırda isə RETK-lar üzrə kitab mübadiləsinin aparıldığı əsas mərkəzlər AMEA və Milli Kitabxanadır.

Məlumdur ki, kitabxanalararası abonement QOST 7.31-89 standartına əsasən təşkil edilir. Bu xidmət vasitəsilə alınan ədəbiyyatdan yalnız qiraət salonlarında istifadə edilir. Oxucu KAA vasitəsilə müxtəlif vətən ədəbiyyatı, xarici ədəbiyyat, ardı davam edən nəşrlər, nadir nüsxələrin fotosurətlərini əldə edə bilər. Qeyd etmək lazımdır ki, RETK-da müəyyən sənədlər-lüğətlər

M. F. Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

ensiklopediyalar, soraq-məlumat kitabları, qəzet komplektləri, eləcə də əlyazma materialları və müdafiə edilmiş elmi-tədqiqat işlərinin dissertasiyaları kitab mübadiləsinə göndərilmişdir. Elmi işçinin tələb etdiyi hər bir ədəbiyyat üçün ayrıca müxtəlif məlumatları özündə əks etdirən (sifariş olunan ədəbiyyat haqqında qeydlər, sifarişçinin abonement nömrəsi, sifarişin yerinə yetirildiyi tarix və s.) sifariş blankı doldurulur. Bu üsulla verilən sənədlərin saxlanma müddəti təlimata əsasən kitablar üçün 30 gün, dövrü nəşrlər üçün 15 gün, nadir nüsxələr üçün 10 gündür (4).

KAA xidməti elmi işçilərə tədqiqat işləri ilə bağlı yaranan sorğularını tam qarşılamaq üçün istifadə olunan ən əlverişli xidmət üsuludur. Müasir dövrdə bu xidmətin ən inkişaf etmiş forması kimi meydana gələn "elektron poçt" xidmətləri elmi işçilərə və mütəxəssislərə bilavasitə dünya kitabxanalarının oxucusuna çevrilməyə imkan verir. RETK-da oxucuların peşə səviyyəsini yüksəltmək, elmi biliklərini zənginləşdirmək, istehsalat təcrübəsini təkmilləşdirmək üçün həm fərdi, həm qrup, həm də kütləvi xidmət formaları tətbiq edilir. Fərdi formada göstərilən kitabxana xidməti zamanı hər bir oxucuya onun xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq fərqli yanaşılır. RETK-da hər bir oxucu maraqlandığı sahə üzrə ədəbiyyatı oxu zalından, birbaşa kartoteka və ya kitab rəfindən əldə etməklə istifadə edə bilər. Abonement xidmətində isə tələb olunan sənədlərin fond saxlayıcı yerini müəyyənləşdirən şifrəni bilmək üçün kataloqda axtarış aparılmalıdır. Bu zaman oxucu ilk növbədə kitabxanaya müraciət edir. Kitabxana işçisi oxucuya fərdi formada kitabxana-bibliografiya məsləhətləri, kataloq-kartotekalardan, soraq-məlumat bibliografiya vasitələrindən istifadə edilməsi ilə bağlı tövsiyələr verir. Mütəxəssislərə fərdi kitabxana-informasiya xidməti işini yaxşılaşdırmaq və genişləndirmək, daha çox oxucu cəlb etmək və onların konkret yaradıcı tələbatını dolğun ödəmək üçün Elmi-Texniki Kitabxana ilk növbədə öz fondunu profilinə uyğun yeni çıxan ədəbiyyatla planlı və düzgün şəkildə komplektləşdirməyə çalışmalıdır.

Bütün bunlardan əlavə Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasında müxtəlif vaxtlarda tarixi hadisələr və müxtəlif əlamətdar günlərlə əlaqədar olaraq tədbirlər, müəyyən sərgilər təşkil olunur. Kitabxanada kütləvi işlər bölməsində hər il illik hesabatlat təşkil olunur. Kütləvi işlər bölməsi mütəxəssislərin məlumat-bibliografiya bölməsinin səviyyəsinin yüksəldilməsinə xidmət edir. Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının kütləvi işlər şöbəsi respublikanın mütəxəssislərinə respublikanın daxilində və xaricində olan qabaqcıl iş təcrübələrini çatdırmaq məqsədilə müntəzəm olaraq kitabxanaya daxil olan ədəbiyyat haqqında məlumat vermiş, tematik və açıq baxış sərgisi təşkil etmişdir. Belə ki, bölmə kitabxananın daxilində olduğu kimi, həm də onun xaricində elmi-texniki ədəbiyyatın təbliği ilə məşğuldur. Bu məqsədlə ayda 2 dəfə kitabxanaya daxil olan yeni ədəbiyyat haqqında

həftənin üçüncü günləri, Elmi-Texniki Kitabxana şəbəkəsi işçilərinə və oxuculara məlumat vermişdir.

Dövlət proqramının icrası ilə əlaqədar olaraq Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasında müvafiq tədbirlər görülür. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Daşınmaz əmlakın rəsmi reystrləri, onların tərtib edilməsi və aparılması qaydalarının təsdiq edilməsi" barədə fərmanına əsasən Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi tərəfindən hazırlanmış, "Kitab abidələri haqqında" əsasnaməyə və Azərbaycan Respublikası Baş Nazirinin müavini E.Əfəndiyevin 31 iyul 2008-ci il tarixli 17.3505 nömrəli məktubuna cavab olaraq RETK-da "Kitab abidələri" kateqoriyasına aid olan 30 nüsxədən artıq kitabın müvafiq siyahıya salınması məqsəduyğun hesab edilmişdir. Həmin kitabların siyahısı kompyuterin yaddaşına salınmışdır. İl ərzində əlamətdar günlərlə əlaqədar tədbirlər, sərgilər təşkil edilir. Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasında hər il ardıcıl olaraq "20 Yanvar", "Xocalı Soyqırımı", "Neft Sazışları", "Əsrin Müqaviləsi" və başqa tematik sərgilər keçirilmişdir. Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının qeydiyyatında respublikada fəaliyyət göstərən idarə və müəssisələr, fabriklər və zavodlarda fəaliyyət göstərən 124 Elmi-Texniki Kitabxana vardır. Bu kitabxanalara elmi-metodik rəhbərlik, təlimatlandırma şöbə işçiləri tərəfindən aparılır. Bu kitabxanaların da hər birində əlamətdar günlərlə əlaqədar olaraq kütləvi tədbirlər və sərgilər həyata keçirilir.

2009-cu ildə "20 Yanvar" hadisəsi ilə əlaqədar olaraq Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasında böyük tədbir həyata keçirilmişdir. Tədbirdə həm kitabxananın öz işçiləri, həm də müxtəlif nazirliklərin vətəndaşları, müxtəlif sahələrin mütəxəssisləri yaxından iştirak etmişdir. Həmin tədbirlə bağlı məlumatlar müxtəlif qəzet məqalələrində, 20 Yanvar haqqında kitabda öz geniş əksini tapmışdır.

Kitabxana digər kitabxanalara əlaqəli şəkildə fəaliyyət göstərir, müəyyən tədbirlərin həyata keçirilməsində qarşılıqlı əlaqələr yaradır. Müəyyən kütləvi tədbirlərlə əlaqədar kitabxana Prezident Aparatının İşlər İdarəsinin Kitabxanası, M.F. Axundov adına Milli Kitabxana və digər kitabxanalardan 98 nüsxə ədəbiyyat oxucuların sifarişi ilə gətirilərək onlara çatdırılmışdır. Yeni alınmış ədəbiyyat əsasında 5 "Yeni ədəbiyyat" sərgisi keçirilmişdir. Bu sərgilərdə 284 nəfər oxucu iştirak edib. Bunlardan 182 nəfəri tələbə, 102 nəfəri isə müxtəlif peşə sahibləri, mütəxəssislər, alimlər, mühəndis-texniki işçilər və s. təşkil edir.

Kitabxana 2010-cu ildə kütləvi şəkildə oxu zalında həm yeni alınmış jurnalların, həm də öz aktuallığını itirməmiş, müasir dövrün tələbləri ilə səsleşən ədəbiyyatın sərgisini təşkil etmişdir. 2010-cu ildə keçirilmiş sərgilərdə əsasən neft və qaz hasilatı, texnologiyası və istismarı ilə bağlı məsələləri işıqlandıran jurnallar təmsil olunmuşdur.

2011-ci il Respublika Elmi-Texniki Kitabxanası bir çox tədbir, sərgi, yaradıcılıq toplantılarına, yeni proqram təqdimatlarına dəvət almışdır. 2011-ci il 29 yanvarda kulturologiya və müasir gənclik üzrə keçirilən mətbuat konfransında şöbə işçiləri kütləvi olaraq iştirak etmiş, mövzu ilə yaxından maraqlanmış və öz rəylərini bildirmişlər.

2014-cü il 18-20 noyabr tarixlərində Bakı Ekspo Mərkəzində keçirilən "Xəzər: ətraf mühit üçün texnologiyalar" 6-cı Beynəlxalq ətraf mühit sərgisinə RETK də dəvət olunmuşdur. Həmçinin 2015-ci il ərzində kitabxana müxtəlif əlamətdar günlərlə əlaqədar kütləvi tədbirlər keçirmiş və dəvətlər almışdır.

Məlumdur ki, kitabxanalar oxucuların mədəniyyət təsisatları və mədəni sərvətlərindən istifadə etmək hüquqlarını, habelə məlumat əldə etmək azadlığını təmin etməli, onların kitabxana fondlarından istifadə etməsi üçün hər cür şərait yaratmalıdırlar. Oxucularını elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətləri ilə yaxından tanış etməyi qarşısına məqsəd qoyan RETK-nin hər bir işçisi onların çoxsahəli sorğularını, informasiya tələbatlarının dolğun ödəmək üçün kitabxana-informasiya xidmətinin bütün forma və üsullarından istifadə edir. Fəaliyyətini tədqiq etdiyim RETK də öz iş planını tabe olduğu təşkilatın istehsalat planlarına əsaslandıraraq bu istiqamətdə qurmağa çalışır. Kitabxana elmi işçilərin və mütəxəssislərin zəruri materiallarla təmin olunması, çoxsahəli, mürəkkəb sorğuların ödənilməsi, onların mütaliələrinin istiqamətləndirilməsi, mövcud yeni elmi-texniki ədəbiyyatın geniş təbliği ilə bağlı informasiya xidməti göstərir.

Oxucuları vaxtında və müntəzəm şəkildə elmi-texniki informasiyanın çatdırılmasında bir sıra üstünlüklərə malik olan "sorğu-cavab" rejimində aparılan soraq-informasiya xidməti Elmi-Texniki Kitabxanada ən geniş yayılmış növüdür. Bu xidmətin təşkili üçün ETK-ların və digər elmi tədqiqat informasiya orqanlarının soraq-informasiya fondlarından istifadə edilir. Bu xidmət zamanı hər hansı bir mütəxəssisin məqsədyönlü proqramları həyata keçirməsi, yaxud elmi-texniki problemin (məsələn sintetik kauçukların, plastik əsaslarla işlənməsi) həlli ilə bağlı informasiya sorğusu araşdırılır, hazırlanır və dolğun şəkildə ona çatdırılır. Sorğu mövzu, bibliografik, faktoqrafik və s. sorğu şəklində göndərilə bilər. Ona əsasən verilən məlumat yazılı və şifahi arayış şəklində tərtib olunur. İl ərzində oxuculara verilən arayışların böyük hissəsini mövzu arayışları təşkil edir. Elmi-Texniki Kitabxanada mövzu arayışları məqsəd istiqamətinə görə (elmi istehsalat işinə kömək, şəxsi təhsil və s.) eləcə də məzmun əlamətinə görə elm sahələri üzrə (texnika, kimya, mexanika, iqtisadiyyat və s.) müxtəlif olur.

Bibliografik ünvan arayışı soruşulan hər hansı sənədin fondada mövcud olduğunu müəyyənləşdirməyə imkan verən arayış növüdür. Bunun ən sadə

yolu isə elmi-texniki kitabxananın bütün sənəd informasiya ehtiyatlarının əks olunduğu əlifba kataloqundan istifadə etməkdir.

Elmi-Texniki Kitabxanada bəzən oxucu öz diqqətsizliyi, yaxud bibliografik savadının lazımı səviyyədə olmaması səbəbindən kitabın təsvirində müəyyən təhriflərə yol verir. Bu zaman sorğunu qəbul edən kitabxanaçı təsvirdə çatışmayan ünsürləri özündə tam əks etdirən bibliografik dəqiqləşdirmə arayışı tərtib edir.

Oxucu müəyyən faktla, rəqəmlə bağlı sorğu ilə (təcrübə ilə, materialın xüsusiyyəti ilə; dəzgah ilə bağlı və s.) Elmi-Texniki Kitabxanaya müraciət etdiyi zaman ona elmi-texniki ədəbiyyat haqda tam məlumatları əks etdirən faktoqrafik arayış tərtib edilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Elmi-Texniki Kitabxana mühəndis-texniki işçilərin, elmi mütəxəssislərin mürəkkəb sorğularının ödənilməsi üçün kütləvi informasiya xidmətinin forma və üsullarından da geniş istifadə edir. Kitabxananın təşkil etdiyi kütləvi informasiya xidmətinin tərkibinə sərgilərin təşkili, "informasiya günləri", "açıq baxışlar" keçirilməsi daxildir. Əsasən cari ədəbiyyatın təbliği üçün həyata keçirilən kütləvi tədbirlər məzmununa, məqsədinə və oxucu istiqamətinə müvafiq olaraq, həm ümumi oxucu auditoriyası üçün, həm də ayrı-ayrı oxucu qrupları-laborantlar, texnoloqlar, mühəndislər və s. üçün təşkil edilir. Məsələn, kitabxanada müxtəlif sahələrlə bağlı elmi-texniki ədəbiyyata dair "açıq baxışlar" və "mövzu sərgiləri" keçirilir ki, bu da fondun oxucular qarşısında açılmasına imkan verir. Ümumiyyətlə Elmi-Texniki Kitabxanada elmi-texniki ədəbiyyatın mütəxəssislər arasında təbliği üçün təşkil olunan "mütəxəssis günü", "informasiya günü" və s. kimi tədbirlər kitabxana-informasiya xidmətinin səmərəli təşkilində böyük rol oynayırlar. Onlar elmi tədqiqat işi ilə məşğul olan oxuculara öz mövzuları və problemləri, istehsalat vəzifələri ilə əlaqədar yeni-yeni məlumatlar əldə etməyə şərait yaradır.

Kitabxanada təşkil olunan kitab sərgiləri tövsiyə xarakteri daşıyan kitabları və dövrü nəşrləri, normativ texniki, layihə-konstruktor sənədlərini sənaye kataloqlarını, müxtəlif müəssisə və təşkilatların elmi tədqiqat işlərinin avtoreferatlarını və s. sənədlərini nümayiş üçündür. Burada əsasən ölkəmizin və xarici dövlətlərin texnika, neft, kimya sənayesi ilə bağlı jurnallar əks olunur. Elmi-Texniki Kitabxanada "Yeni ədəbiyyat", "Avtoreferatlar", "Azərbaycan nefti bu gün" və s. bəşliqlər altında təşkil olunan sərgilərlə yanaşı, müəyyən mövzu (məs. "qeyri-üzvi kimya", "neft və neft emalı" və s.), hadisə və tarixlə bağlı (peşə bayramları, institutun görkəmli alimlərinin yubileyləri ilə bağlı və s.) sərgilər də keçirilir. Son zamanlar elmi-texniki tərəqqinin inkişafı yetişməkdə olan gənc alimlər, ziyalılar ordusunu müasir elmi biliklərlə silahlandırmağı, onların elmi informasiya sorğularını daha yüksək, professional səviyyədə ödəməyi, onlara daha mütərəqqi kitabxana-

informasiya xidməti göstərməyi tələb edir. Buna görə də respublikamızın elmi-texniki kitabxanaları və məlumat orqanları elmi-işçilərin və mütəxəssislərin informasiya sorğularının operativ qaydada ödənilməsinə tam nail olmalı və elmi-texniki ədəbiyyatı onlar arasında təbliğ etmək üçün səmərəli xidmət göstərməlidirlər. Elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətlərini özündə əks etdirən sənədlər haqda elmi-işçilərə vaxtaşırı, müntəzəm və operativ məlumat vermək üçün elmi-texniki kitabxanalarda əsasən bibliografik informasiya xidmətindən istifadə edilir. Bu informasiya xidmətinin ən səmərəli forması olan informasiyanın seçilib yayılması sistemi mütəxəssis oxucuların istehsalat işinə kömək etmək üçün ən mütərəqqi xidmət üsulu hesab olunur. Bu sistem qısa vaxt ərzində yeni meydana çıxan cari ədəbiyyat haqqında dəqiq informasiya əldə etməyə imkan verir. Burada seçilən materialların 90 %-dən çoxu oxucu sorğularına uyğun gəlir, 20-25% -dən çoxu isə elmi araşdırmalarda istifadə edilir. RETK tərəfindən tərtib edilən bu bibliografik mənbələr ayrı-ayrı institutlara, istehsalat müəssisələrinə göndərilir, beləliklə, mütəxəssislərin informasiya tələbatları elə öz iş yerlərində ödənilə bilər. İnformasiyanın seçilib yayılması sisteminin Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasında geniş tətbiqi oxuculara xidmətin keyfiyyətinin yüksəlməsinə və təkmilləşməsinə müsbət təsir göstərir.

RETK-da təşkil edilən "informasiya günü" fondun geniş surətdə açılmasına, ədəbiyyatın verilişinin artmasına, elm və texnika haqqında yeni ədəbiyyat bülletenlərindən, cari nəşrlərdən istifadənin genişlənməsinə, kitabxanalara yeni oxucular cəlb olunmasına imkan verir. Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının hər ay elmi-texniki sahə ilə bağlı müxtəlif mənbələrdən aldığı xarici və yerli jurnalların («Нефтехимия», «Azərbaycan Kimya Jurnalı», «Azərbaycan Neft Təsərrüfatı Jurnalı» və s.) və digər çap əsərləri haqda informasiyanın mütəxəssislərə müntəzəm çatdırılmasında bu cür tədbirlərin rolu əvəzsizdir.

Beləliklə, RETK-da kitabxana informasiya xidmətinin müxtəlif forma və üsullarından istifadə elmi işçilərə və mütəxəssislərə istehsalat vəzifələri ilə əlaqədar ən mühüm ədəbiyyatı əldə etməyə şərait yaradır, elmi-texniki və iqtisadi yenilikləri, qanunları, problemləri, kəşf və ixtiraları öyrənməyə, bilik səviyyəsini yüksəltməyə, elmi-texniki nailiyyətlərdən xəbər almağa geniş imkanlar açır.

Nəticə olaraq qeyd edilməlidir ki, respublikanın iqtisadi strukturuna tarixən informasiya xidməti göstərən, uzun tarixi dövr ərzində öz iş metodları və texnologiyaları ilə fərqlənən respublika səviyyəli kitabxanalardan biri də Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasıdır. Kitabxana son dövrdə respublikamızda ən qabaqcıl mövqə tutmuşdur. Burada respublikada ilk dəfə informasiyanın seçilmiş yayılmasının avtomatlaşdırılmış sistemi, kompleks avtomatlaşdırılmış kitabxana informasiya sistemi və digər qabaqcıl

texnologiyalar tətbiq edilmişdir. Müstəqillik illərində kitabxana dövrü olaraq müxtəlif təşkilatların tabeliyinə verilmiş, bir neçə binaya köçürülmüş və nəticədə əvvəlki şan şöhrətini və statusunu bir qədər itirmişdir. Son illərdə kitabxananın yeni informasiya mənbələrində komplektləşdirilməsi, oxucularının sayı və kitab verilişi əvvəlki dövrlərə nisbətən xeyli aşağı düşmüşdür. Avtomatlaşdırma texnologiyaları əvvəlki illərə nisbətən xeyli zəifləmişdir. Hesabat sənədləri müasir metodiki qaydalara az uyğundur və az məlumatlara malikdir.

Şübhəsiz ki, bu iradların nəzərə alınması Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasında işin daha da canlanmasına, oxucuların, o cümlədən mütəxəssislərə kitabxana informasiya xidməti sisteminin təkmilləşdirilməsinə təsir edə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A.A Respublika Elmi- Texniki Kitabxanas. –B, 2001. - 37 s.
2. Kitabxana işi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.-B., 2005.-23 s.
3. Məmmədov M. Ə Azərbaycan Respublikasında Elmi və Elmi Texniki Kitabxana şəbəkəsinin formalaşması və inkişafı // Kitabxanaşünaslıq – İnformasiya. - B., 2013.-N.1.- s.73-79.
4. RETK-nin 2000-2015-ci illər hesabatı.

БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННАЯ ОБЕСПЕЧЕНИЕ СПЕЦИАЛИСТОМ В РЕСПУБЛИКАНСКОМ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОМ БИБЛИОТЕКЕ

МАММЕДОВ М.А.

РЕЗЮМЕ

В исследование рассматривается библиотечно-информационная обслуживание специалистов в Республиканском Научно-Техническом Библиотеке последние годы. Анализирует научно-техническую базу библиотеки, документное обеспечение.

Ключевые слова: Количество читателей, фонд, дни специалистов, и информационные дни регулярно проводимые библиотекой.

THE ORGANIZATION OF LIBRARY INFORMATION SERVICES TO THE SPECIALIST AT THE REPUBLICAN SCIENTIFIC AND TECHNICAL LIBRARY**MAMMADOV M.A.****SUMMARY**

The library information service to the specialist at the Republican Scientific and Technical Library, material-technical base of the library, document software, the number of readers and fund commented and specialist and information days informed.

Key words. *Republican Scientific and Technical Library, specialist readers, information days, specialist days, fund, document software.*